

פסקים והלכות

מאת הרב יוסף אביטבול שליט"א מח"ס שערי יוסף

פסקי הלכות מעשר כספים [חלק א']

ניסוי הקב"ה בנתינת מעשר

מותר לנסות את הקב"ה במעשר כספים, ולקיים את ברכת התורה "עשר תעשר, בשביל שתתעשר". (תענית דף ט' ע"א ובב"י סי' רמ"ז ובש"ך סק"ג ובאהבת חסד פי"ח ס"א הערה ב', ואמנם עי' פת"ש שם סק"ב שי"א שהוא רק במעשר תבואה). אך ישנם כמה תנאים כדי לזכות לעשירות, (א). בתנאי שממונו נקי מחשש גזל (פשוט), (ב). שיפריש תחילה מעשר כספים מהקרן לפני שמשמש בכסף, (ג). שיתן את המעשר בדיוק ולא יותר, [ואם נותן יותר יעשה תנאי שמה שנותן יותר ילך לצדקה], (ד). שיתן את המעשר כספים רק לעניים, ולא למצוות. (ה). שיתן את המעשר כספים לשמה, ומחמת התנאים הנ"ל, וגם מחמת החשש "שמא יגרום החטא" ראוי להמנע ולא לנסות את הקב"ה במעשר כספים.

נתינת חומש

אם ידו משגת יש מצוה לתת חומש (שו"ע סי' רמ"ט ס"א ומהר"י קוקרוס עה"ר פ"ז ממתנו"ע ה"ה) אך אם אין ידו משגת, אין חיוב לתת חומש מכל הרווחים, אך יש בזה מצוה, ויש רבים שנוהגים כדעת הגר"א שיש חיוב לתת חומש, (הגר"א איגרת עלים לתרופה).

דיני החייבים במעשר כספים

דחוק בממונו - אדם שדחוק בממונו, וחי בדרך רגילה, ולא מוציא הוצאות מיותרות וכל דבר שקונה קונה לאחר מחשבה תחילה, פטור ממעשר כספים, [כמצוי בזמנינו אצל הרבה אברכים, שהכסף אינו רואה את פני הבית, ונבלע בחשבון בנק] ויתן מעשר כספים רק לאחר הכסף שנשאר בידו בסוף חודש, [ועכ"פ מעט צדקה לעני], אך יש מחמירים שטוב לתת, ולכן טוב שיחליף עם חבריו, כדי לקיים מצוות הנתינה. [מעיקר עני פטור כמבואר ברמ"א (יו"ד סי' רנ"א סי"ג) שעני אינו חייב לתת צדקה עד שיהיה לו כדי פרנסתו, וכנתבאר בשערי יוסף מעשר כספים פרק ב].

חובות - אדם שיש לו חובות [או מינוס בבנק] פטור ממעשר כספים, אם חי בצורה מינמלית וכנ"ל. (ברכ"י סי' רנ"א סק"ג) אך למעשה יש לחלק אם יש לו תוכנית מסודרת להחזיר את הכסף בכל חודש ואין לו חובות שרובצים עליו, ויכול לסגור חודש ולתת מעשר כספים, חייב במעשר כספים, ואין לו תוכנית מסודרת להחזיר את הכסף פטור ממעשר כספים.

בחורים - בחורי ישיבה [קטנה/גדולה] שהורים נותנים לו כסף, יש חילוק אם הכסף ניתן לו עבור צורך מסויים, אינו צריך לתת מעשר כספים, אבל אם יכול להשתמש בכסף כרצונו, ונשאר לו כסף, לאחר שהשתמש להוצאות האוכל והבגדים וכו' כמו שיש לכל בחור, [ויש לו כל צורכו, והישיבה מספקת את כל האוכל] חייב להפריש כמו כל עני. (עי' קה"י סוכה סי' מט). **בחורים רווקים**

גדר החיוב ומעלת הנתינה

גדר החיוב

חובת נתינת עשירות מכספו, יש אומרים שהוא חיוב מדאורייתא, ויש אומרים מדרבנן, ויש אומרים שהוא מנהג, ולהלכה נפסק שמעשר כספים הוא רק מנהג, אך נהגו לתת מעשר כספים כדבר שבחובה. [נתבאר בארוכה בחלק בירורי הלכה סימן א'].

מעלות נתינת מעשר כספים

מצינו במדרשים ובספרים כמה מעלות בנתינת מעשר כספים. א]. סגולה לעשירות במדרש תנחומא (פרשת ראה סימן י') "עשר תעשר, לפיכך משה מזהיר לישראל עשר תעשר", וכתב השל"ה הקדוש מסכת חולין (אות סב) בשם הר"ר שפעטיל בוי העמודים (פט"ו אות כח) וז"ל: ומשבח אני האשכנזים המעשרים מעותיהם ונוהרים במצוה זו במאד מאד, והיא שעמדה להם שיעוריים ומרישים נכסיהם לדור ודור. עכ"ל, [וכנתבאר בשערי יוסף מעשר כספים פתיחה א']. ומ"מ מה שרואים הרבה שנותנים מעשרות כראוי, ואינם זוכים לעשירות, ואכן מצינו בפוסקים שהקשו כן לגבי צדקה, ומצינו בזה כמה ישובים. א]. כיון שצריך לתת לשמה, ולא ע"מ לקבל פרס, וכמ"ש התוס' בפסחים (דף ח) לגבי נתינת צדקה, וכ"כ במהרש"א (כתובות דף סז ע"א) כתב לגבי נקדימון בן גוריון שהפסיד ממונו אף שעשה הרבה צדקות, משום שעשה לשם כבודו להתפאר בצדקה שנתן. ב]. עוד י"ל שמא החטא גורם, כמבואר בגמ' בברכות (דף ד' ע"ב) ונתבאר בספר שערי יוסף מעשר כספים 20 ישובים לכך. ואכן שמענו מהרבה אברכים שהרבה נותנים מעשרות, ולבסוף חוזר להם יותר כסף שנתנו מעשר פי כמה.

ב]. סגולה לרפואה, וכמ"ש בשיר השירים רבה (פרק ו' יא) איתא "אמר רבי לוי מתלא אמר תרעא דלא פתיח למצותה הא פתח לאסיא וכו'" [וכן איתא במדרש במדבר רבה פרק ט'], ופירש שם בעץ יוסף וז"ל: פתח ושער שאינו פתוח לצדקה, עתיד יהיה פתוח לרופא כלומר שהקב"ה ישלח עליו חולאים, ויצטרך להוציא ממון לרופא עכ"ל, וכן כתב בספר מעיל צדקה (אלף תש"ז) ע"ש באריכות. וכן בשם החזו"א והקה"י, הביאו שמי שנותן מעשר כספים כראוי ראוי לא יהיו בביתו מחלות, [ויש שהביאו שמי שזלזל במעשר כספים, לא עבר זמן רב שהוציא כסף לטיפול במחלות, עד שהיו כנגד חשבון המעשר כספים שלא נתן, (ספר פקודין אשיחן ח"א עמ' רכט) וכע"ז מתבאר בכתר ראש שם].

ג]. סגולה כנגד עכברים, כמבואר במדרש רבה (דברים פרשה ג פ"ג) שרבי פנחס בן יאיר אמר שצריך להקפיד על תרומות ומעשרות. ע"ש. ויש שהוסיפו עוד שצריך להקפיד אף במעשר כספים, שהרי הוא כלול במעשרות.

שעובדים או בחורים שעובדים בבין הזמנים וכדו', צריכים לתת מעשר כספים מהכסף. [אלא א"כ דינם כעני וכנ"ל].

נשים - אף נשים חייבות בצדקה ומעשר כספים כאיש. (ספר החינוך מצוה תעט).

בחורה בסמינר - אף נערה שאינה נשואה, אם מרויחה כסף מעבודתה [או מביבי סיטר וכדו'], וההורים נותנים לה כל צורכיה, תפריש מעשר כספים מהכסף שמקבלת מידי פעם, אבל אם חסר לה כל צורכה [בדרך המצועת שיש לבנות בגילה], פטורה ממעשר כספים.

בחורה שעובדת והכסף נכנס להורים - אינה צריכה להפריש מעשרות, אם ההורים דחוקים ואינם גומרים את החודש. אך אם הכסף נכנס לחשבונה ויש לה כל צורכה, צריכה לתת מעשר כספים, וכנ"ל. ומ"מ אם שומרת את כל הכסף לקניית דירה לאחר החתונה כיון שעלות דירה בימינו מאוד יקרה, אינה צריכה להפריש מעשר, [כנתבאר בשערי יוסף שם סוף פרק ב', ובחלק בירורי הלכה סימן ב' לגבי חסכון לילדים מכספי מעשר].

אברכי כולל - אף אברכי כולל חייבים במעשרות, אבל אברך כולל שאשתו אינה עובדת, או או מי שאינו גומר את החודש, וחי בצורה מנימלית, פטור ממעשר כספים. אך מ"מ ראוי שיחליף מעשר כספים עם חבריו, וכנ"ל.

קטנים - אין חיוב לחנכם, אבל ראוי לחנכם לנתינת מעשר כספים, אם יש להם כל צורכם. (עי' רמ"א סי' רמ"ח ס"ג ובשו"ת חקרי לב או"ח סי' ע"ד).

דיני הכסף שחייב במעשר כספים

שאלה: על איזה כסף שמקבל צריך לתת מעשר כספים, וכיצד לחשב דבר זה, [כי לרוב בני אדם שנכנס כסף מידי חודש לחשבון בנק, מיד נעלם לכל ההוצאות, וא"כ כיצד ניתן לתת מעשר כספים].

תשובה: יש חילוק בין הוצאות הבית להוצאות העסק, בהוצאות הבית, צריך לתת מעשר על המשכורת החודשית, לפני תשלום ההוצאות על תשלום הקניות, [וכן מים או חשמל או ארנונה או בגדים או אוכל ושאר ההוצאות שקונה לבני ביתו ועוד]. אך אדם שדחוק בממונו יכול לתת מעשר כספים לאחר הקניות לבית, כגון אדם שהוא ואשתו מקבלים בחודש 10.000 ש"ח, והוצאות ביתו הם 9.700 ש"ח בחודש, [ואינו חי בעשירות ורק בצמצום וכגדרים שני"ל בדיני החייבים במעשר כספים] יתן רק 300 ש"ח מעשר כספים, ואם הוצאות ביתו ההכרחיות ביותר [וכנ"ל] עולות על הכסף שמקבל בחודש, פטור ממעשר כספים. [ויש שנהגו לרשום, ויתן לכשירווח]. (עי' שו"ת אבן עזר וכל סימן ג' ובכנה"ג יו"ד סי' רמ"ט ובברכ"י שם סק"ג ובש"י ברכה סק"ב ובשו"ת חוות יאיר סימן רכ"ד ובפת"ש שם סק"א ובשו"ת יח"ד ח"ג סי' עו, ובארוכה בשערי יוסף מעשר כספים ריש פרק ג').

חיוב מעשר למשלם משכנתא או שכירות

מי שמשלם משכנתא או שכירות, ויש לו הרבה הוצאות חודש, מלבד שאר ההוצאות, ואינו גומר את החודש, יש חילוק אם דחוק בממונו, יכול לתת מעשר כספים, רק לאחר תשלום הוצאות הבית ותשלום המשכנתא או השכירות, אבל אם אינו דחוק בממונו, צריך

לתת מעשר כספים, כפי יכולתו, ועכ"פ להחליף עם חבריו, [כנתבאר לעיל בריש פרק ב']. וראה מה שיתבאר להלן אם אפשר לתת מעשר כספים למי שמשלם משכנתא, אם דינו כעני.

הוצאות העסק מחשבון הרווחים

בעלי עסק צריכים לתת מעשר כספים, אך יכולים לנכות את ההוצאות ההכרחיות שהוציאו לצורך עבודתם, כגון שכר נסיעות ושאר הוצאות שבאות מחמת העבודה, כגון קניית מכשירים יקרים וכדו'. (ערוך השולחן ריש סי' רמ"ט ובשו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תקס אות י' ועוד).

שני עסקים באחד הרויח ובשני הפסיד

אדם שיש לו שני עסקים, ויש לו גם הוצאות בעסק, ובעסק אחד הרויח, והפסיד בעסק השני, נחשב ההוצאות העסק, כיון שבסוף שנה רואה שלא הרויח ולא הפסיד מאיזה עסק. (עי' לקט ישר יו"ד עמ' עו ופת"ש שם סק"א).

מיסים ומס הכנסה

אפשר לחשבון ולהוריד מהוצאות הבית את המסים ומס הכנסה ומע"מ וארנונה וביטוח והרי הוא בכלל הוצאות העסק. (עי' רמ"א שם ס"א ושו"ת אג"מ ח"ד סי' קמג ובספר מעשר כספים עמ' קו ועוד).

דוגמאות שונות להוצאות העסק

אדם שחנה את רכבו לצורך עבודה במקום שאסור לחנות וקיבל דו"ח, יכול לשלם את הדו"ח ולהמעיט את הסכום מסך הכנסותיו, כדי שישלם פחות מעשרות, כיון שהדו"ח נכלל בצורכי עבודה והוא כהוצאות שלפני הכנסות.

אדם שעובד רחוק מביתו וקונה רכב ליסוע לעבודה אם הרכב נצרך לו לעבודה, [ואינו יקר מידי אלא א"כ נצרך] אינו צריך לתת מעשר כספים. וכן אינו צריך לתת על הכסף שקונה דלק מעשר כספים, [מה שנצרך לעבודתו]. (עי' פת"ש שם).

אם בנה יחידת דיור והשקיע שם הרבה כסף לקניית ריהוט ומוצרי חשמל, ומשכיר לזוג צעיר או לשבתות, ועדיין לא מכסה את ההוצאות, צריך לתת מעשר כספים על שכירות היחידה [וה"ה דירה] רק לאחר כיסוי ההוצאות.

מי שקנה דירה להשקעה, רובה ממשכנתא, כדי שכספי השכירות יכסו את המשכנתא, אין צריך לעשר את הכסף השכירות, כיון שהרי הוא מכלל הוצאות הבית.

שוכר ומשכיר - המשכיר דירה לאחרים צריך לעשר את כסף השכירות. אך שוכר ומשכיר, וכל הכסף הולך למשכיר, ישר מהשוכר, ולא נשאר לו רווח, לא צריך לתת מעשרות מהכסף שמגיע לו משכירות הדירה שלו.

לתרומות להדפסת הגליון ולהצטרפות לרשימת התפוצה הערות והוספות ושאלות בהלכה

058-3233587 או באימייל:

a921434567@gmail.com